

PROBLEMATIKA L'UDSKEJ DÔSTOJNOSTI PRÁVA PACIENTOV VZŤAH SESTRA – PACIENT

Predmet: *Filozofia a etika v ošetrovateľstve*

Študijný program: Ošetrovateľstvo

Mgr. Juraj Čáp, PhD.

Prezentácia č. 10

PROBLEMATIKA L'UDSKEJ DÔSTOJNOSTI

Problémy spojené s dôstojnosťou

- **Kritika používania pojmu *dôstojnosť*:**
  - Význam termínu je nejasný – je to len rétorické klišé.
  - Je to subjektívny fenomén – nedá sa aplikovať v praxi.
  - Je to vnútorne protirečivý termín – na jednej strane je neodcudziteľná, na druhej ju môžeme stratiť.
- Abstraktný, komplexný a multidimenzionálny koncept.

Náročný pre definovanie a porozumenie.

Čo znamená dôstojnosť?

- Všetky ľudské bytosti sú od narodenia slobodné a rovné v **DÔSTOJNOSTI** a právach.

(United Nations, 1948)

Absolútna

(základná, ontologická, prirodzená / vlastná, ľudská, menschenwürde...)

- **DÔSTOJNOSŤ** je osobnostná vlastnosť / charakteristika; byť vážený, cenený, „stáť za to“.

(Dignity, 2013)

Relatívna

(individuálna percepcia, inštrumentálna, kontextuálna, podmienená / náhodná, vonkajšia / získaná, sociálna...)

Dôstojnosť

Abstraktná, univerzálna vlastnosť prislúchajúca každej ľudskej bytosti na základe toho, že je človekom.

Ľudská dôstojnosť
(spoločná všetkým ľudským bytostiam)

Všeobecná teória dôstojnosti

Sociálna dôstojnosť

- Dôstojnosť seba samého
- Dôstojnosť vo vzťahoch

Identita, sebaúcta, sebahodnota, integrita a sebadôvera...

(Jacobson, 2007)

Spôsoby, akými sa úcta, rešpekt a hodnota vyjadrujú v rámci individuálneho a kolektívneho správania.

Ľudská dôstojnosť

- Môžeme chápať ako pojem morálneho vedomia, ktorý vyjadruje predstavy o hodnote ľudského jednotlivca ako bytosti:
- **Rovnocennej** (na tej istej hodnotovej a významovej úrovni s inými),
- **Rovnoprávnej** (majúcej rovnaké práva i povinnosti),
- **Slobodnej** (spôsobilej voliť alternatívy a rozhodovať sa),
- **Autonómnej** (ktorá má možnosť rozhodovať sama o sebe).

Dôstojnosť seba samého

- *Dignus* – lat. Hodnota cena.
- Úcta k sebe (sebaúcta – *self-esteem*.)
  - Kontinuita, identity osobnosti (osoby).
  - Jedinečnosť a neopakovateľnosť.
  - Hodnotenie vlastnej „ceny“ (ja + okolie).
  - Sebaistota / neistota.
  - Autonómia (sloboda - sebadeterminácia).
  - Telesná zdatnosť a zdravie – podstatný znak sebaúcty.
  - Sebaúcta je dynamická štruktúra.

Zníženie sebaúcty (dôstojnosti)

- **Telesná oblasť** (nahota, telesné poškodenie, neschopnosť sa o seba postarať...).
- **Psychická oblasť** / **Spirituálna oblasť** (prežívanie viny, výčitky svedomia, zníženie hodnoty pred sebou).
- **Sociálny rozmer** (interakcia s inými ľuďmi, psychické týranie, ponižovanie, zosmiešňovanie, neprejavovanie úcty, ignorácia, obmedzovanie slobody, vtipkovanie...).

Dôstojnosť vo vzťahoch

- V interakcii medzi ľuďmi sa dôstojnosť prezentuje.
- V interakcii medzi individúom a spoločnosťou.
- Prejavovanie úcty a rešpektovanie osoby druhého človeka.
- Je to charakteristika nejakej činnosti – „ošetrovať pacienta s úctou k jeho dôstojnosti“; „rešpektovať dôstojnosť pacienta“.

Zásady liečenia a ošetrovania s úctou k dôstojnosti človeka

- Rešpektovať **potrebu sebaúcty človeka.**
- **Zabrániť** akejkol'vek **diskriminácii** pacienta.
- Umožniť **prejavy slobodnej vôle.**
- **Zmierniť utrpenie chorého** v súlade s aktuálnymi poznatkami o človeku ako celostnej osobnosti.

Úloha zdravotníkov

- Zachovať (udržať) pacientovu dôstojnosť
- Nepriniest „nedôstojnosť“ do starostlivosti o pacienta

PRÁVA PACIENTOV

Všeobecná deklarácia ľudských práv

prijatá a vyhlásená rezolúciou Valného zhromaždenia 217 A (III) z 10.decembra 1948

Článok 1

- Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní si v dôstojnosti aj v právach. Sú nadaní rozumom a svedomím a majú spolu vychádzať v duchu bratstva.

Článok 2

- Každý je nositeľom všetkých práv a slobôd, ktoré zakotvuje táto deklarácia, bez ohľadu na odlišnosti akéhokoľvek druhu, ako sú rasa, farba pleti pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie, národný alebo sociálny pôvod, majetok, rodové alebo iné postavenie.
- Ďalej sa nesmie robiť nijaký rozdiel na základe politického, právneho alebo medzinárodného postavenia krajiny alebo územia, ku ktorým osoba prináleží, či ide o krajinu alebo územie nezávislé, poručenské, nesamosprávne alebo podrobené inému obmedzeniu suverenity.

Článok 3

- Každý má právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť.

Článok 4

- Nikoho neslobodno držať v otroctve alebo nevoľníctve, všetky formy otroctva a obchodu s otrokmi sú zakázané.

Článok 5

- Nikto nesmie byť podrobovaný mučeniu alebo krutému neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Článok 6

- Každý má právo, aby bol všade uznávaný jeho právny status.

Článok 7

- Všetci sú si pred zákonom rovní a majú právo na rovnakú zákonnú ochranu bez akejkoľvek diskriminácie. Všetci majú právo na rovnakú ochranu proti akejkoľvek diskriminácii, ktorá porušuje túto deklaráciu, aj proti akémukoľvek podnecovaniu takejto diskriminácie.

Článok 8

- Každý má právo na účinnú ochranu príslušnými vnútroštátnymi súdmi proti činom porušujúcim základné práva, ktoré mu priznáva ústava alebo zákon.

Článok 9

- Nikto nesmie byť svojvoľne zatknutý, zadržaný alebo vyhostený.

Článok 10

- Každý má rovnaké právo, aby bol riadne a verejne vypočutý nezávislým a nestranným súdom, pokiaľ ide o určenie jeho práv a povinností alebo o akékoľvek trestné obvinenie proti nemu.

Článok 11

- 1. Každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo aby ho považovali za nevinného, kým nie je dokázaná jeho vina vo verejnom konaní, v ktorom sa mu poskytnú všetky záruky nevyhnutné na jeho obhajobu.
- 2. Nikto nesmie byť uznaný vinným zo spáchania nejakého trestného činu spočívajúceho v konaní alebo opomenutí, ktoré v čase, keď boli spáchané, neboli trestným činom podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva. Nesmie sa uložiť ťažší trest, než aký bolo možné uložiť v čase spáchania trestného činu.

Článok 12

- Nikto nesmie byť vystavený svojvoľnému zasahovaniu do súkromného života, do rodiny, domova alebo korešpondencie, ani útokom na svoju česť a povesť. Každý má právo na zákonnú ochranu proti takým zásahom alebo útokom.

• ...

Východiská práv pacientov

- Má mať pacient nejaké špeciálne práva?
  - Potrebuje ich? K čomu?
-
- Storočia nemali pacienti žiadne práva.
  - Závislosť na zdravotníkoch.
  - Klasický **paternalistický vzťah**.

Dôvody zavádzania PP

- Ľudské práva a individuálne slobody.
- Tendencia rozhodovať a spolurozhodovať o svojom zdravotnom stave.
- Zodpovednosť ľudí za svoj zdravotný stav.
- Celkový nárast vzdelanosti v oblasti zdravia.
- Nárast chronických ochorení – kvalita života a problém autonómie.

Dôvody zavádzania PP

Zmena vzťahu zdravotník – pacient (po 1989).

Diktát zdravotníkov / diktát pacienta.

Ustáliť nové formy spolupráce medzi zdravotníkmi a pacientmi.

Pacient = plnoprávny partner.

Význam práv pacientov

- **Definujú a chránia postavenie človeka v systéme zdravotnej starostlivosti.**
- **Umožňujú vyžadovať kvalitu a kontrolovať úroveň poskytovaných služieb.**

Teoretické východisko PP

Rešpektovanie faktov:

- Rozhodovanie aj v zdravotnej starostlivosti – autonómia pacienta.
- Konkrétne ochorenie je ochorením konkrétneho človeka – je to jeho zdravie a život a jeho zodpovednosť.

Sloboda človeka

História práv pacientov

- David Anderson (farmakológ) 1971.
- Asociácia amerických nemocníc 1972.
- *Charta hospitalizovaného pacienta* (Francúzsko) 1974.
- 80-te roky, PP akceptované vo vyspelých štátoch.
- *Charta práv pacientov* (Asociácia nemocníc Slovenska) 1995.
- *Charta práv pacienta v Slovenskej republike* (vláda) 2001.
- *Európska charta práv pacientov* (EU - Brusel) 2002.

Európska charta práv pacientov

Svetová zdravotnícka organizácia:

Deklarácia o podpore práv pacientov v Európe
podpísaná v Amsterdame v roku 1994.

Charta o zlepšení zdravotníckej starostlivosti
podpísaná v roku 1996 v Ľubl'ane.

Deklarácia o podpore zdravia pre 21. storočie
podpísaná v roku 1997 v Jakarte.

Rada Európy:

Konvencia o ľudských právach a biomedicíne z
roku 1997.

*Odporúčanie Rec(2000)5 na rozvoj inštitúcií pre
občanov a pacientov spolurozhodujúcich v
otázkach zdravotníckej starostlivosti.*

Európska charta práv pacientov

1. Právo na prevenciu

Každý jednotlivec má právo na poskytovanie primeraných služieb na prevenciu choroby.

Európska charta práv pacientov

2. Právo na prístup k zdravotníckym službám

Každý jednotlivec má právo na prístup k takým zdravotníckym službám, aké si vyžaduje jeho zdravie. Zdravotnícke služby musia zaručovať rovnaký prístup každému, bez diskriminácie na základe finančných možností, miesta bydliska, druhu choroby alebo doby prístupu k zdravotníckej starostlivosti.

Európska charta práv pacientov

3. Právo na informácie

Každý jednotlivec má právo na prístup k všetkým druhom informácií týkajúcich sa jeho zdravotného stavu, zdravotníckych služieb a ich využívania a všetkého, čo je dostupné na základe vedeckého výskumu a technickej inovácie.

Európska charta práv pacientov

4. Právo vyjadriť súhlas

Každý jednotlivec má právo na prístup ku všetkým informáciám, ktoré by mu umožnili aktívnu spoluúčasť pri rozhodovaní o svojom zdraví, tieto informácie sú základnou podmienkou pred akoukoľvek procedúrou a liečbou, vrátane účasti na vedeckom výskume.

Európska charta práv pacientov

5. Právo slobodného výberu

Každý jednotlivec má právo slobodne si vybrať na základe dostatočných informácií spomedzi rôznych liečebných metód a poskytovateľov.

Európska charta práv pacientov

6. Právo na súkromie a zachovanie dôverného prístupu

Každý jednotlivec má právo na zachovanie dôverného prístupu k svojim osobným informáciám, vrátane informácií týkajúcich sa jeho zdravotného stavu a možných diagnostických alebo liečebných metód, ako aj na ochranu svojho súkromia pri výkone diagnostických vyšetrení, prehliadke u odborného lekára a lekárskom ošetrení alebo chirurgickom zákroku vo všeobecnosti.

Európska charta práv pacientov

7. Právo na rešpektovanie pacientovho času

Každý jednotlivec má právo byť ošetrovaný v krátkom a vopred určenom čase. Toto právo patrí pre všetky fázy liečby.

Európska charta práv pacientov

8. Právo na dodržiavanie úrovne kvality

Každý jednotlivec má právo na prístup k zdravotníckym službám vysokej kvality na základe špecifikácie a dodržiavania presne stanovených noriem.

Európska charta práv pacientov

9. Právo pacienta na bezpečnosť

Každý jednotlivec má právo neutrpieť škodu spôsobenú nedostatočným fungovaním zdravotníckych služieb, zanedbaním lekárskej starostlivosti a chýb, ošetrovaniu a liečbe, ktoré spĺňajú vysoko stanovené bezpečnostné normy.

Európska charta práv pacientov

10. Právo na inovácie

Každý jednotlivec má právo na prístup k inovovaným metódam, vrátane diagnostických metód, v zmysle medzinárodných noriem a nezávisle na ekonomických alebo finančných okolnostiach.

Európska charta práv pacientov

11. Právo predchádzať zbytočnému utrpeniu a bolesti

Každý jednotlivec má právo, pokiaľ je to len možné, predchádzať utrpeniu a bolesti vo všetkých etapách svojej choroby.

Európska charta práv pacientov

12. Právo na liečbu zohľadňujúcu osobné potreby

Každý jednotlivec má právo na diagnostické a liečebné programy čo najviac prispôsobené jeho osobným potrebám.

Európska charta práv pacientov

13. Právo sťažovať sa

Každý jednotlivec má právo podávať sťažnosť vždy, keď utrpí škodu a má právo dostať odpoveď alebo inú formu spätnej väzby.

Európska charta práv pacientov

14. Právo na náhradu škody

Každý jednotlivec má právo na dostatočnú náhradu škody v primerane krátkej dobe vždy, keď utrpí telesnú, morálnu či psychickú ujmu spôsobenú ošetrovaním alebo liečbou pri poskytovaní zdravotníckej služby.

Uplatnenie charty práv pacientov

- Morálna záväznosť.
- Implementácia jednotlivých PP do legislatívy EU a členských štátov.
- Zákony o zdravotnej starostlivosti jednotlivých štátov.

Charta práv pacienta v SR (2001)

- Článok 1 – Ľudské práva a slobody pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti.
- Článok 2 – Všeobecné práva pacientov.
- Článok 3 – Právo na informácie.
- Článok 4 – Súhlas pacienta.
- Článok 5 – Súhlas v prípade pacientov, ktorí nie sú spôsobilí o sebe rozhodovať.
- Článok 6 – Dôvernoscť.
- Článok 7 – Liečba a starostlivosť.
- Článok 8 – Starostlivosť o nevyyliečiteľne chorých a umierajúcich.
- Článok 9 – Podávanie sťažností.
- Článok 10 – Náhrada škody.

Iné charty práv pacientov

- Vytváranie špeciálnych chárt práv pacientov so špecifickým problémom.
- Vychádzajú hlavne z potrieb pacientov.
- *Práva tehotnej ženy a nenarodeného dieťaťa.*
- *Práva hospitalizovaných detí.*
- *Práva hendikepovaného dieťaťa.*
- *Práva imobilných osôb.*
- *Práva starých ľudí.*
- *Práva psychicky chorých.*
- *Práva dialyzovaných a transplantovaných pacientov.*
- *Práva umierajúcich.*

Typy vzťahu – Halldorsdottirovej teória

- **Život ničiacci – *biocídny vzťah*** je keď jedna osoba znevažuje druhú a ničí radosť zo života.
- **Život obmedzujúci – *biostatický vzťah*** – sestra je vo vzťahu necitlivá alebo ľahostajná k pacientom a má odstup od skutočnej osobnosti človeka.
- **Neutrálny – *biopasívny vzťah*** – pacient a sestra sa navzájom neovplyvňujú. V tomto vzťahu nie je kladený dôraz na osobnosť pacienta.
- **Život udržujúci – *biogenický vzťah*** – je ten, kde sestra vníma osobnosť pacienta, podporuje, pomáha a upokojuje ho.

Možné vzťahy medzi sestrou a pacientom

- Paternalistický vzťah
- Autonómny vzťah
- Partnerský vzťah
- Podnikateľský vzťah

Paternalistický vzťah

- ↑ Beneficiencia vs. Autonomía.
- Pôsobenie pre dobro iných bez ich súhlasu alebo proti nemu.
- Diktát medicíny... Rozhodovanie cez prizmu zdravotníkov... *Oni najlepšie vedia čo potrebujem.*
- Nevhodný / vhodný ???

Autonómny vzťah

- Beneficiencia vs. Autonómia ↑
- Prenesenie zodpovednosti na pacienta.
- Lekár ako sprostredkovateľ procedúr.
- Diktát pacienta.
- Nevhodný / vhodný ???

Partnerský vzťah

- Dôraz na rovnocennosť, rešpekt na oboch stranách.
- Dohoda – dôvera.
- Ideálny stav.
- Nevhodný / vhodný ???

Faktory ovplyvňujúce vytvorenie partnerského vzťahu

- **Vybudovanie dôvery.**
- **Schopnosť empatie (súcit).**
- **Počúvať – aktívne.**
- **Úcta človeka k človeku .**
- **Schopnosť poradiť (pomôcť) – odbornosť.**
- **Individuálny prístup.**

- **Hranice vzťahu – „odkiaľ pokiaľ“ – syndróm vyhorenia.**

Practice standards – *Therapeutic nurse-client relationship*

(Colleges of nurses of Ontario 2006)

- **Dôvera.**
- **Empatia.**
- **Rešpekt.**
- **Profesionálna intimita** zahŕňa ochranu osobných údajov a súkromie pacienta.
- **Hranice vzťahu.**

Podnikateľský vzťah

- Vysoko špecializovaná spoločenská služba.
- Činnosť zdravotníkov chápaná ako aktivita, z ktorej profituje zariadenie.
- Pacient – zákazník.
- Neosobný vzťah.
- Efektívnosť, spokojnosť, ekonomické ukazovatele (peniaze).
- Nevhodný / vhodný ???

Možné vzťahy medzi sestrou a pacientom

Flexibilné uplatňovanie vzťahov:

- Na základe situácie.
- Typ ochorenia, zdravotného problému.
- Typ osobnosti pacienta.
- Typ osobnosti sestry.
- Nutnosť zvládnuť situáciu.

Literatúra

Deklarácia o podpore práv pacientov v Európe, 1994.

Dohovor o ľudských právach a biomedicíne, 1997.

Európska charta práv pacientov, 2004.

Charta práv pacientov v Slovenskej republike, 2001.

MONTGOMERY, B. KEEGAN, L. *Holistic nursing*. 5.ed. Janes and Bartlett, 2009. ISBN 13:978-0-7637-5429-7

NEMČEKOVÁ, M. et al. *Práva pacientov: Medicínske, ošetrovateľské a filozoficko-etické súvislosti*. 2. vyd. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 2004. 213 s. ISBN 80-8063-162-X.

Therapeutic nurse – klient relationship. Colleges of nurses of Ontario, 2006.

Zákon 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.